

Het recht op een advocaat in het jeugdstrafrecht

In het EU-project *My lawyer, my rights* doet Defence for Children samen met zes andere Europese landen een onderzoek naar het recht op een advocaat van minderjarige verdachten. Doel van het project is om de rechtspositie van minderjarige verdachten in Nederland en in andere Europese landen te onderzoeken en te verbeteren. Volgens de Europese Commissie is het recht op passende juridische bijstand een fundamenteel beginsel van het jeugdstrafrecht. In veel Europese landen, waaronder Nederland, is het recht op een advocaat deels geregeld, maar is verdere implementatie van dit recht een uitdaging.

Het IVRK, EU-richtlijnen over het recht op een advocaat van minderjarige verdachten

Het recht van minderjarige verdachten op juridische bijstand en vertegenwoordiging tijdens de strafrechtelijke procedure is gewaarborgd in internationale verdragen zoals het VN-Kinderrechtenverdrag, het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en in EU-richtlijnen. Sinds de implementatie van EU-Richtlijn 2013/48 op 1 maart 2017 is het recht op een advocaat verankerd in de Nederlandse wet.¹ In het wetboek van Strafvordering is het recht op een advocaat vastgelegd. Minderjarige verdachten kunnen geen afstand doen van het recht op een advocaat voorafgaand aan het politieverhoor en tijdens de strafprocedure bij de kinderrechter.

De richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van Europa betreffende procedurele waarborgen voor kinderen die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure (2016/800/EU) zal uiterlijk in 2019 zijn geïmplementeerd in Nederlandse wetgeving. De richtlijnen verwijzen naar de *Guidelines on Child Friendly Justice* van de Raad van Europa waarin de noodzaak tot aanpassingen van het justitiële systeem aan speciale rechten en behoeften van minderjarigen erkend wordt. Richtlijn 2016/800/EU stelt ondermeer de voorwaarde aandacht te besteden aan de speciale behoeften en een individueel assessment van minderjarige verdachten. Ook stelt de richtlijn eisen aan de samenwerking tussen ketenpartners, waaronder politie, Openbaar Ministerie, de Raad voor de Kinderbescherming en de Raad voor de Rechtsbijstand.

Minderjarige verdachten over hun advocaat

Uit de interviews die in Nederland zijn gedaan met professionals en minderjarigen blijkt dat zij tevreden zijn over het werk en de kwaliteit van de jeugdrechtadvocaat. De vertegenwoordiging van minderjarige verdachten vergt een speciale aanpak en speciale kennis. Om ingeschreven te kunnen zijn bij de Raad voor de Rechtsbijstand en om op de lijst van gespecialiseerde jeugdadvocaten te komen, gelden bijzondere voorwaarden en opleidingseisen. Wie daaraan niet voldoet wordt verwijderd van de lijst en krijgt geen zaken meer doorverwezen of vergoed. Ondanks deze positieve ontwikkelingen hebben in de praktijk nog niet alle minderjarige verdachten toegang tot rechtsbijstand. Twee voorbeelden:

Mick, 15 jaar, wordt op donderdagavond om 20 uur aangehouden en meegenomen naar het politiebureau omdat hij verdacht wordt van het stelen van een iPad uit een elektronikawinkel. Aangekomen op het bureau is het te laat om een piket advocaat in te schakelen. De politie geeft

¹ Wet van 17 november 2016, houdende wijziging van het Wetboek van Strafvordering en enige andere wetten in verband met aanvulling van bepalingen over de verdachte, de raadsman en enkele dwangmiddelen.

aan dat als hij naar huis gaat hij de volgende dag geen recht meer heeft op een gratis advocaat. Als hij overnacht in een politiecel kan dat wel. De politie weet nog niet dat Mick soms last heeft van epilepsie. Zijn moeder kan niet naar het politiebureau komen, omdat ze met twee andere kleine kinderen thuis is.

Daniel, 16 jaar, is uitgenodigd door de officier van justitie op verdenking van rondhangen, het vernielen van prullenbakken en het beledigen van politieagenten. Hij neemt zijn ouders niet mee naar het gesprek met de officier van justitie en hij heeft geen advocaat. Hij gaat akkoord met een taakstraf, ook al heeft hij het delict gepleegd samen met anderen en was niet hij maar zijn vriend verantwoordelijk voor de vernieling van de prullenbak. Een advocaat die de zaak later bekijkt geeft aan dat als hij ervan had geweten hij zich voor Daniel had willen inzetten om ervoor te zorgen dat hij geen strafbeschikking had gekregen.

Knelpunten:

Defence for Children signaleert dat de volgende knelpunten:

- A) Niet alle minderjarige verdachten hebben toegang tot een gratis advocaat. Geen recht op een advocaat hebben:
- Minderjarige verdachten jonger dan 12 jaar die (als getuige) door de politie worden verhoord.
  - Minderjarigen die ontboden worden en niet aangehouden zijn, maar per brief uitgenodigd worden op het politiebureau voor een gesprek.
  - Minderjarigen die na 20 uur 's avonds worden aangehouden en naar huis worden gestuurd. Zij krijgen het advies in een politiecel te overnachten zodat ze in de ochtend een piket-advocaat kunnen krijgen.
  - Minderjarigen die op verdenking van een misdrijf bij de officier van justitie moeten komen voor een strafbeschikking. Als de eis onder de 20 uur taakstraf is of 115 euro boete hebben zij geen recht op een gratis advocaat. Uit onderzoek² blijkt dat zij ook bij hogere eisen zelden worden bijgestaan door een advocaat.
- B) De informatie die minderjarigen en ouders krijgen schiet tekort:
- De informatie die minderjarigen krijgen van politie en Openbaar Ministerie over het recht op een gratis advocaat is niet volledig. Zij krijgen regelmatig de boodschap dat zij zelf een advocaat moeten bellen en betalen.
  - Minderjarigen worden onvoldoende geïnformeerd over hun rechten en de gevolgen van een strafbeschikking of veroordeling.

Jeugdrechtsadvocaten ervaren knelpunten in de vertegenwoordiging van minderjarige verdachten:

- De advocatuur is speciaal opgeleid, maar geeft aan dat er tijdens de opleiding onvoldoende aandacht is voor vaardighedentraining. Tot nu toe wordt van advocaten verwacht dat zij zelf de vaardigheden ontwikkelen om met jeugd te werken en dat zij bij de uitvoering van hun werkzaamheden rekening houden met de leeftijd en ontwikkeling van minderjarigen.
- Advocaten, officieren van justitie en rechters hebben nog onvoldoende speciale kennis over kwetsbare groepen, zoals kinderen met een licht verstandelijke handicap, autisme of ADHD of buitenlandse of vluchtelingkinderen die niet de Nederlandse taal beheersen.
- Minderjarige verdachten en advocaten hebben het recht om een kopie van hun dossier te ontvangen voor het politieverhoor (art 30 WvSv), maar in de praktijk wordt dit regelmatig geweigerd en hebben ze niet altijd toegang tot het dossier.
- Tijdens de ZSM-procedure en als de officier van justitie een boete of taakstraf oplegt hebben minderjarigen niet altijd toegang tot een advocaat en bestaat het risico dat zij onder de druk van politie en Openbaar Ministerie een strafbeschikking accepteren zonder dat er voldoende bewijs is.

---

² Knigge, G (advocaat-generaal), De Jonge van Ellemeet, C.H. (gerechtsauditeur), Beschikt en gewogen Over de naleving van de wet door het Openbaar Ministerie bij het uitvaardigen van strafbeschikkingen, Den Haag 2014

- Jeugdadvocaten geven aan dat zij tegen een vaste prijs werken die lang niet altijd voldoende is voor de tijd die zij kwijt zijn om aanwezig zijn bij verhoren, met name als deze in een andere stad plaatsvinden. Ook wegens logistieke redenen kunnen advocaten niet altijd aanwezig zijn bij het politieverhoor.
- De kwaliteit van vertaling en tolken kan beter worden gemonitord.

Volgens Defence for Children zijn de volgende aanpassingen en verbeteringen nodig.

Aanbevelingen voor beleidsmakers, ketenpartners en jeugdrechtsadvocaten:

- Garandeer de rechtswaarborgen uit het VN Kinderrechtenverdrag en de vier EU-richtlijnen. Trek het voorbehoud op artikel 40 VN-Kinderrechtenverdrag in, dat inhoudt dat Nederland lichte delicten van kinderen wil kunnen afdoen zonder raadsman (advocaat) en zonder mogelijkheid tot hoger beroep.³
- Maak de toegang tot een gratis (piket) advocaat beschikbaar voor alle minderjarige verdachten.
- Implementeer het recht op een individuele beoordeling, neergelegd in Richtlijn betreffende procedurele waarborgen voor kinderen die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure (EU-Directive 2016/800).⁴ Stel vast wat de specifieke behoeften van minderjarige verdachten zijn wat betreft bescherming, onderwijs, opleiding en sociale integratie, ter bepaling of en in hoeverre tijdens de strafprocedure voor hen speciale maatregelen nodig zijn, in hoeverre zij strafrechtelijk aansprakelijk zijn en of een bepaalde straf of pedagogische maatregel voor hen passend is.
- Verzeker dat alle minderjarige verdachten, waaronder a) 12-minners, b) minderjarigen die niet aangehouden zijn maar uitgenodigd worden voor verhoor en c) minderjarigen die na 20 uur 's avonds naar huis worden gestuurd, toegang hebben tot gratis rechtsbijstand en een vertrouwenspersoon voor en tijdens het politieverhoor.
- Zorg dat een officier van justitie alleen strafbeschikkingen kan uitvaardigen buiten de aanwezigheid van een advocaat als dit geen gevolgen heeft voor de justitiële documentatie en het krijgen van een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) van de minderjarige. Waarborg dat een advocaat aanwezig is als een strafbeschikking wel leidt tot een registratie in de strafregisters en een drempel is voor het verkrijgen van een VOG.
- Neem speciale waarborgen op in beleid en zorg voor training van politie, Openbaar Ministerie en advocatuur over speciale behoeften en kwetsbaarheden van jonge verdachten (gedragsproblemen en handicaps).
- Zorg dat de betaling van jeugdrechtsadvocaten in verhouding staat tot de tijd die zij nodig hebben voor een zaak. Als advocaten meer dan eens aanwezig moeten zijn bij langdurende politieverhoren die op verschillende tijden plaatsvinden in een andere stad dan hoort daar een vergoeding tegenover te staan die daar rekening mee houdt.
- Zorg dat minderjarigen en ouders gebruik kunnen maken van de juridische bijstand via een vertrouwenspersoon of klachtondersteuner van het Advies en Klachtenbureau Jeugdzorg als zij een klacht willen indienen bij de Commissie voor de Politieklachten.
- Maak gebruik van audio(visuele) opnames in zaken van minderjarigen verdachten.
- Zorg voor een goede kwaliteit bij vertaling en vertolking, met name in zaken van dove minderjarigen.⁵

Aanbevelingen voor de politie en Openbaar Ministerie

- Geef advocaten toegang tot de ZSM-procedure en het ZSM-overleg wanneer nodig.
- Zorg dat minderjarigen jonger dan 12 jaar en **niet aangehouden** minderjarige verdachten die worden uitgenodigd op het politiebureau voldoende en leeftijdsadequate informatie krijgen over hun recht op een gratis advocaat en het strafproces.
- Zorg dat minderjarigen die na 20 uur 's avonds worden aangehouden naar huis kunnen en de volgende dag een gratis (piket)advocaat krijgen. Voorkom dat minderjarigen een nacht in de cel blijven omdat er geen advocaat beschikbaar is.

³ <http://www.kinderrechten.nl/voorbehouden/>

⁴ Art. 7 Directive (EU) 2016/800 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2016 on procedural safeguards for children who are suspects or accused persons in criminal proceedings.

⁵ Barendse, A., Vegter, M. Nationaal onderzoeksrapport - Procedural rights of juveniles suspected or accused in the EU, Defence for Children, Leiden 2016, p. 30

- Start niet met het politieverhoor zonder dat er een advocaat en vertrouwenspersoon (indien de minderjarigen dit wenst) aanwezig is.
- In geval van lichte overtredingen, is een lijst nodig van interventies door de politie waaruit blijkt vanaf welk moment wel een advocaat vereist is.
- Zorg dat advocaten en minderjarigen actief kunnen deelnemen aan het politieverhoor, uitgaande van wat er nu in de wet geregeld is.
- Zorg dat minderjarige verdachten hun rechten kennen en begrijpen. Maak kindgerichte informatie, brochures en beeldmateriaal beschikbaar op politiebureaus, bij het Openbaar Ministerie, op rechtbanken en in justitiële jeugdinstellingen.
- Maak tevens begrijpelijke informatie beschikbaar voor ouders en vertrouwenspersonen waaruit blijkt hoe zij hun kind of een minderjarige verdachte kunnen bijstaan.

Aanbevelingen voor jeugdrechtadvocaten

- Neem vaardigheidstrainingen op in de opleiding van de advocatuur, gericht op luisteren naar en communiceren met minderjarige verdachten en kennis op het gebied van gedrag, kwetsbaarheden en speciale behoeften.
- Verbeter de informatie over de toegang tot een advocaat voor minderjarige verdachten onder de 12 jaar en minderjarigen die uitgenodigd worden op het politiebureau en geen gebruik kunnen maken van de (gratis) advocaat via de piket-centrale.
- Zorg voor een betere toegang tot een advocaat, zodat minderjarigen die na 20 uur 's avonds aangehouden worden, naar huis gaan en zich de volgende dag melden, gebruik kunnen maken van een gratis (piket)advocaat. Voorkom dat zij een nacht in de cel moeten blijven omdat er geen advocaat beschikbaar is.
- Zorg dat het verschil tussen een "jeugdrecht-" en een "strafrecht"aanpak van advocaten minder zichtbaar wordt en neem het belang van de minderjarigen daarbij als vertrekpunt. Zoek overeenstemming t.a.v. uitgangspunten voor een pedagogische aanpak voor minderjarige verdachten.
- Maak werkbare afspraken over het recht op toegang tot het dossier van de verdachte (art 30 Sv) met politie en Openbaar Ministerie.
- Zorg dat jeugdrechtadvocaten rekening houden met leeftijd en ontwikkeling van de minderjarigen verdachten die ze bijstaan. Dit vraagt extra tijd voor het uitleggen van de procedure en informatie over rechten en plichten.
- Verzeker dat minderjarige verdachten begrijpen wat er gezegd wordt en wat de volgende stappen in de procedure zijn en zorg dat zij wanneer nodig toegang hebben tot vertaling en vertolking.

My Lawyer, My Rights

Enhancing children's rights in criminal proceedings in the EU

Coordinator: Defence for Children (Belgium). Partners: Defence for Children (Italy), Helsinki Foundation for Human Rights (Poland), Child Law Clinic (Ireland), Defence for Children (the Netherlands), Bulgarian Helsinki Committee, Child Circle (Belgium)

European Commission. Action grants to enhance the rights of persons suspected or accused of crime - JUSTICE PROGRAMME- (2014-2020)